

Przekazanie zwłok uczelni medycznej na cele naukowe a problematyka pogrzebu i zasiłku pogrzebowego

PIOTR DOBROWOLSKI

absolwent kierunku prawo Uniwersytetu Wrocławskiego

STRESZCZENIE: *Tematem artykułu jest przekazanie zwłok uczelni medycznej na cele naukowe i jego konsekwencje na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych oraz tzw. prawa pogrzebowego. Omówiono tryby przekazania zwłok na wskazane cele oraz rozważono, czy de lege lata możliwe jest sprawienie pogrzebu ciału oddanemu placówce medycznej. Ustawodawca bowiem nie normuje tego zagadnienia. Przeanalizowano wybrane zagadnienia dotyczące zasiłku pogrzebowego w przypadku zorganizowania takiej ceremonii. Wskazano kwestie sporne z tym związane, w tym słabość rozwiązań legislacyjnych. Zawarto również postulaty de lege ferenda, mające przysłużyć się rozwiązaniu zaprezentowanych problemów.*

SŁOWA KLUCZOWE: *przekazanie zwłok uczelni na cele naukowe, donacja ciała, zasiłek pogrzebowy, pogrzeb*

Wstęp

Nie ulega wątpliwości, że w obecnym stanie prawnym rodzimy ustawodawca przykładą większą wagę do problematyki wyrażenia zgody przez pacjenta na świadczenie medyczne, aniżeli do kwestii „rozporządzania” swym ciałem na wypadek śmierci. Pomimo istnienia prawnych unormowań wyrażenia zgody np. na transplantację organów¹, w doktrynie i orzecznictwie sądowym w dalszym ciągu rozstrzygana jest kwestia możliwości składania oświadczeń *pro futuro*. Mowa tu zasadniczo o „testamentach życia”², czyli o takich oświadczeniach, w których dana osoba precyzuje własne preferencje dotyczące leczenia w przypadku popadnięcia w stan utraty świadomości – m.in. w przypadku przeprowadzania „uporczywej

terapii”, przetaczania krwi czy ratowania na próbie samobójczej³.

Jakkolwiek kwestia ta nie jest w krajowym prawodawstwie unormowana, w doktrynie przeważa stanowisko, że formułowanie takich „testamentów” jest dopuszczalne. M. Boratyńska słusznie stwierdza, że gdyby uznać brak prawnej regulacji tej kwestii za zakaz składania oświadczeń tego typu, to autonomia pacjenta kończyłaby się raz na zawsze z chwilą utraty przytomności⁴.

Należy jednak przyznać rację P. Sobolewskiemu, że nazywanie wyłącznie owych „testamentów” oświadczeniami *pro futuro* jest niezbyt precyzyjne. Każde bowiem oświadczenie, które ma wywołać skutki na przyszłość, będzie zaliczało się do tej grupy (w tym zgoda na określony zabieg medyczny)⁵. Uznając to poje-

¹ Mowa o unormowaniach ustawy z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (tekst jedn. DzU 2015, nr 0, poz. 793 z późn. zm.).

² Jest to termin wywodzący się z prawodawstwa i nauki krajów anglosaskich. Por. rozważania M. Boratyńskiej o prawodawstwie Stanów Zjednoczonych w zakresie tzw. *living will* (M. Boratyńska, *Wolny wybór. Gwarancje i granice prawa pacjenta do samodecydowania*, Instytut Problemów Ochrony Zdrowia, Warszawa 2012, s. 672).

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, s. 675.

⁵ P. Sobolewski, *Testament życia*, [w:] M. Safjan (red.), *Prawo wobec medycyny i biotechnologii. Zbiór orzeczeń z komentarzami*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 392.

cie za swoje na gruncie prawa medycznego, jego mianem określić wypada także oświadczenie w przedmiocie wyrażenia zgody na donację własnych zwłok na cele naukowe. Przewodawca daje bowiem możliwość zadecydowania o losach swojego ciała po śmierci. Co więcej, uczelnia medyczna może, w określonych ustawowo przypadkach, pozyskać zwłoki na cele naukowe również z własnej inicjatywy.

Nie są to jednak zagadnienia pozbawione kontrowersji. Mogą one budzić wątpliwości natury moralnej. Jak trafnie zauważa P. Morciniec, szacunek dla ciał zmarłych osób jest immanentnym elementem różnych kultur. Dlatego w dalszym ciągu dokonywanie badań na zwłokach ludzkich, jak również sam fakt ich przekazywania do celów badawczych, mogą napotkać brak akceptacji społecznej – stosunek do zwłok charakteryzuje bowiem społeczeństwo, ilustrując jego wrażliwość⁶.

Z przysługującym każdemu człowiekowi prawem do samodzielnego decydowania o losach swoich zwłok na wypadek śmierci w ścisłym związku pozostają pamięć i kult zmarłego, które stanowią dobro osobiste generalnie najbliższych zmarłemu osób. Ponadto na treść tego prawa podmiotowego składają się również wszelkie uprawnienia w zakresie pochówku osoby zmarłej i zapewnienia jej godnego pogrzebu⁷. Z łatwością można wyobrazić sobie sytuację, w której niemożność zaopiekowania się zwłokami np. członka rodziny może sprawić co najmniej przykrość jego bliskim. Mogą oni kontestować decyzję jednostki co do przeznaczenia jej ciała po śmierci, powołując się właśnie na naruszenie swoich dóbr osobistych.

W artykule omówione zostaną tryby pozyskania zwłok ludzkich przez uczelnię w celach naukowych, w tym świadoma donacja ciała, a także problematyka pogrzebu donatora oraz zasiłku pogrzebowego z tytułu poniesienia kosztów jego sprawienia. W zakończeniu przedstawione zostaną wnioski i postulaty *de lege ferenda*.

Tryby przekazania zwłok uczelni do celów naukowych

Uwagi ogólne

Pozyskanie zwłok przez uczelnię do celów naukowych jest regulowane ustawą z dnia 31 stycznia 1952 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych⁸ (dalej jako ustawa o cmentarzach) oraz wydanym na podstawie art. 10 ust. 2a tej ustawy rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 30 lipca 2009 r. w sprawie trybu i warunków przekazywania zwłok do celów naukowych (dalej jako rozporządzenie wykonawcze)⁹. Gdy idzie o rodzaje badań z wykorzystaniem zwłok, przykładowo wskazać można sekcje zwłok, oględziny czy diagnostykę śmierci mózgowej, jak również badania nad komórkami macierzystymi oraz badania biomechaniczne¹⁰. Zwłoki używane są także w kształceniu przyszłych lekarzy czy przy przeprowadzaniu zabiegów ćwiczeniowych.

Przekazanie zwłok we wspomnianym celu publicznej uczelni medycznej lub publicznej uczelni prowadzącej działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych może nastąpić w dwóch trybach:

- a) na podstawie decyzji właściwego starosty na wniosek tej uczelni (art. 10 ust. 2 ustawy o cmentarzach),
- b) na podstawie pisemnego oświadczenia osoby, która pragnie przekazać swoje zwłoki tej uczelni (art. 10 ust. 6 ustawy o cmentarzach) – tzw. donacja zwłok.

Przekazanie zwłok na podstawie decyzji starosty

Zwłoki niepochowane przez podmioty wymienione w art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach mogą być przekazane do celów naukowych publicznej uczelni medycznej lub publicznej uczelni prowadzącej działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych na jej wniosek. Decyzję administracyjną w tym przedmiocie wydaje właściwy starosta (art. 10

⁶ Por. rozważania P. Morcinca o filozoficznym uzasadnieniu badań zwłok (P. Morciniec, *Ludzkie zwłoki jako obiekt badawczy: dowolność działań czy normowanie?*, „Diametros” 2009, nr 19, s. 78 i n.).

⁷ Por. K. Matuszewicz, *Pamięć i kult osób zmarłych jako autonomiczne dobro osobiste*, „Monitor Prawniczy” 2012, nr 20, s. 1085.

⁸ Tekst jedn. DzU 2015, poz. 2126 z późn. zm.

⁹ DzU 2009, nr 129, poz. 1067.

¹⁰ P. Morciniec, *Ludzkie...*, op. cit., s. 81–82.

ust. 2 ustawy o cmentarzach w zw. z art. 20a ust. 2 tej samej ustawy). Rozporządzenie wykonawcze dodaje (§ 2 ust. 1 pkt 2), że wniosek uczelni musi zawierać uzasadnienie. Do wydania decyzji administracyjnej przez starostę o przekazaniu zwłok uczelni do celów naukowych w tym trybie konieczne jest zatem kumulatywne spełnienie następujących warunków:

- 1) niepochowanie zwłok przez podmioty wymienione w art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach¹¹,
- 2) wystąpienie z wnioskiem do właściwego starosty przez publiczną uczelnię medyczną lub publiczną uczelnię prowadzącą działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych,
- 3) istnienie celów naukowych przekazania zwłok i wskazanie ich w uzasadnieniu ww. wniosku.

Użycie w art. 10 ust. 2 ustawy o cmentarzach zwrotu „zwłoki [...] mogą być przekazane” sugeruje, że decyzja właściwego starosty ma charakter uznaniowy. Z brzmienia tego przepisu wynika ponadto, że nie jest możliwe, aby starosta podjął taką decyzję z własnej inicjatywy (z urzędu)¹². Zgodnie z § 3 ust. 3 pkt 1 rozporządzenia wykonawczego przekazanie zwłok uczelni w tym trybie następuje na podstawie oryginału lub uwierzytelnionego odpisu decyzji starosty.

Przekazanie zwłok w ramach donacji

Drugi ze wskazanych trybów przekazania zwłok uczelni do celów naukowych wymaga przedstawienia pisemnego oświadczenia osoby, która pragnie przekazać swoje zwłoki tej uczelni (art. 10 ust. 6 ustawy o cmentarzach). Zgodnie z § 3 ust. 3 pkt 2 rozporządzenia wykonawczego przekazanie zwłok w tym trybie

następuje na podstawie oryginału lub uwierzytelnionego odpisu rzeczzonego oświadczenia.

Prawodawca nie przewidział żadnych obligatoryjnych elementów oświadczenia donatora, jednak wiele uczelni medycznych prowadzi autorskie programy świadomej donacji¹³ i udostępnia zainteresowanym osobom gotowe wzory takich pism. W większości przypadków są to dokumenty o podobnej treści – poza wskazaniem danych identyfikujących donatora i uczelnię, która ma pozyskać zwłoki, zawarte są w nich m.in. klauzule o zapewnieniu ciała należnego szacunku oraz o nieodpłatności donacji.

W oświadczeniu donatora w Programie Świadomej Donacji Uniwersytetu Medycznego w Lublinie donator może zdecydować, że jego nazwisko zostanie umieszczone na tablicy darczyńców Katedry i Zakładu Anatomii Prawidłowej Człowieka tej uczelni¹⁴. Co interesujące, niektóre uczelnie obostrzają wymogi co do formy takiego oświadczenia – np. pkt 5 Programu świadomej donacji w Katedrze Anatomii Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego wymaga notarialnego poświadczenia podpisu donatora¹⁵.

Mimo że ww. akty prawne normujące przekazanie zwłok na cele naukowe nie przewidują możliwości zawierania dodatkowych elementów takich oświadczeń czy wprowadzania szczególnych wymogów co do ich formy, owe modyfikacje w stosunku do regulacji przepisów powszechnie obowiązujących wypadają za zbieżne z celem unormowania art. 10 ust. 6 ustawy o cmentarzach.

Natomiast sam brak doprecyzowania w ustawie czy w rozporządzeniu wykonawczym elementów takiego oświadczenia należy ocenić negatywnie. Z literalnego brzmienia powo-

¹¹ O prawie do pochówku zwłok ludzkich będzie mowa w dalszej części tekstu.

¹² Tak E. Darmorost, *Komentarz do art. 10 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych*, [w:] *Ustawa o cmentarzach i chowaniu zmarłych. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2014.

¹³ Przykładowo normują je zarządzenie nr 88/2008 Rektora Uniwersytetu Medycznego w Lublinie z dnia 21 listopada 2008 r. w sprawie wprowadzenia w Uniwersytecie Medycznym w Lublinie Programu Świadomej Donacji (<https://www.umlub.pl/uczelnia/struktura-organizacyjna/jednostki-um/i-wlzos/program-swiadomej-donacji>, pobrano 25.12.2015), czy też załącznik nr 2 – Program Świadomej Donacji Zwłok do zarządzenia nr 27/2012 Rektora Śląskiego Uniwersytetu Medycznego z dnia 20 lutego 2012 r., stanowiący załącznik nr 2 do zarządzenia nr 8/2010 Rektora Śląskiego Uniwersytetu Medycznego z dnia 27 stycznia 2010 r. (http://donacja.sum.edu.pl/pliki/Program_Donacji_Zwlok.pdf, pobrano 25.12.2015).

¹⁴ Załącznik nr 2 zarządzenia nr 88/2008 Rektora Uniwersytetu Medycznego w Lublinie.

¹⁵ Uczelnia ta zapewnia zwrot kosztu poniesionego za dokonanie czynności poświadczenia notarialnego, pod warunkiem przedłożenia faktury wystawionej w sposób wskazany w pkt 6 Programu (<http://www.katedra-anatomii.cm-uj.krakow.pl/?q=donacje>, pobrano 25.12.2015).

lywanych przepisów ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych i rozporządzenia w sprawie trybu i warunków przekazywania zwłok do celów naukowych wywieść trzeba, że dla skuteczności oświadczenia donatora wystarczy, iż w sposób wystarczający ujawni w nim swą wolę przekazania ciała uczelni na cele medyczne.

Wydaje się jednak, że takie rozwiązanie nie jest właściwe z punktu widzenia efektywności całej procedury donacji. Ustawodawca porzucił w zasadzie na regulacji materialno-prawnej drugiego trybu przekazania zwłok uczelni, a i tak owe unormowania wypadają za dość lakoniczne. W efekcie istnieje realna obawa niezrealizowania woli donatora, skoro sama procedura pozyskania zwłok przez uczelnię w ten sposób może być w zasadzie dowolna. Przykładowo, skoro ani art. 10 ust. 6 ustawy o cmentarzach, ani przepisy rozporządzenia wykonawczego nie precyzują, komu takie oświadczenie ma być złożone, może ono zostać skierowane do każdego. Jeśli zostanie złożone osobie, która postanowi nie informować o jego treści, np. uczelnię starającą się o pozyskanie ciała, to finalnie może nie dojść do przekazania zwłok zgodnie z oświadczeniem donatora. Dlatego słuszność mają uczelnie prowadzące programy donacji, ustanawiając chociażby wymóg wskazania w oświadczeniach osób, które będą odpowiedzialne za przekazanie uczelni informacji o zgonie donatora¹⁶.

Unormowania wspólne dla obydwu trybów przekazania zwłok

Niezależnie od trybu przekazania zwłok uczelni w celach naukowych prawodawca akcentuje, że przy przekazywaniu ciała należy zachować godność należną zmarłemu oraz bezpieczeństwo sanitarne (art. 10 ust. 2a *in fine*

ustawy o cmentarzach i § 3 ust. 1 rozporządzenia wykonawczego). W czasie przekazywania, przewożenia i przechowywania zwłok uczelnia jest obowiązana przestrzegać przepisy określające sposób postępowania ze zwłokami (§ 3 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego).

Konieczne jest także uprzednie stwierdzenie zgonu i jego przyczyn w karcie zgonu zawierającej adnotację urzędu stanu cywilnego o zarejestrowaniu zgonu, a przekazanie zwłok następuje wraz z tą kartą (art. 11 ust. 6 ustawy o cmentarzach w zw. z § 3 ust. 4 rozporządzenia wykonawczego). Koszty transportu ciała ponosi uczelnia na podstawie faktury lub rachunku, wystawionych przez podmiot wykonujący transport (art. 11 ust. 7 ustawy o cmentarzach w zw. z § 4 ust. 1 rozporządzenia wykonawczego).

Pogrzeb i pochówek zwłok przekazanych na cele naukowe a zasiłek pogrzebowy

Definicje „pogrzebu” i „pochówku”

Terminy „pogrzeb” i „pochówek” nie zostały zdefiniowane ustawowo, choć pojawiają się w różnych aktach prawnych. Słownik języka polskiego mianem „pogrzebu” określa obrzęd grzebania, składania ciała ludzkiego do grobu¹⁷. Z kolei przez „pochówek” rozumie się pochowanie zmarłego i pogrzeb¹⁸. Językowa wykładnia tych pojęć prowadzi do wniosku, że mają one podobne znaczenie.

Według M. Bartnickiego tradycyjne pojmowanie ceremonii pogrzebu kojarzy się z pochówkiem, jednak przez pogrzeb należy także rozumieć np. kremację ciała¹⁹. B. Bieniek pogrzebem nazywa natomiast godne uczczenie pamięci zmarłego²⁰.

¹⁶ Dająca się zauważyć dbałość uczelni o szczegóły oświadczeń donatorów, jak również zapewnienie tym osobom swego rodzaju „pośmiertnych korzyści” (jak np. umieszczenie na tablicach pamiątkowych ich nazwisk), wpływa pozytywnie na liczbę donacji. Jak podaje P. Morciniec, w przypadku Śląskiej Akademii Medycznej do momentu wprowadzenia w 2003 r. Programu Świadomej Donacji Zwłok gotowość do przekazania ciała zgłaszało 1–5 osób rocznie, zaś od wprowadzenia programu donacyjnego odpowiednio: w 2004 r. – 27; w 2005 r. – 23; w 2006 r. – 26; w 2007 r. – 134 osoby (P. Morciniec, *Ludzkie...*, op. cit., s. 88–89).

¹⁷ B. Dunaj (red.), *Słownik współczesnego języka polskiego*, Wilga, Warszawa 1996, s. 788.

¹⁸ Ibidem, s. 765.

¹⁹ Por. M. Bartnicki, [w:] K. Antonów (red.), *Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007, s. 299.

²⁰ B. Bieniek, *Zasiłek pogrzebowy*, [w:] B. Bieniek, A. Bieranowski, J. Ignaczewski, *Mażeńskie prawo majątkowe. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 504.

Analiza stosownych unormowań ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych oraz ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej jako ustawa emerytalna)²¹ dowodzi, że niekiedy faktycznie pojęcia te mogą być blisko związane, lecz jest to zależne od okoliczności faktycznych konkretnej sprawy. Otóż należy przychylić się do stanowiska, że pogrzeb to w ogólności ceremonia pożegnania zmarłej osoby. Pochówek jest zaś składaniem zwłok bądź prochów ludzkich w grobie. Każdy pochówek jest zatem pogrzebem, lecz nie każdy pogrzeb jest pochówkiem.

W tym kierunku zmierzają również poglądy doktryny i orzecznictwa. Sąd Okręgowy w Łodzi w wyroku z dnia 23 lipca 2015 r.²² utożsamiał pogrzeb z „ceremonią pogrzebową” i jako takim pożegnaniem zmarłej osoby, pochówek zaś ujął jako pogrzeb – ceremonię, w trakcie której dochodzi do faktycznego pogrzebienia zwłok ludzkich. Jak bowiem słusznie stwierdził Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 2 lutego 2011 r.²³, nie należy utożsamiać pogrzebu wyłącznie z aktem złożenia ciała albo szczątków do grobu (a zatem – z pochówkiem), ale z przeprowadzeniem zwyczajowo przyjętych w danej kulturze obrzędów związanych ze śmiercią i pożegnaniem osoby zmarłej.

Prawo sprawienia pochówku

Emanacją dobra osobistego – pamięci i kultu osoby zmarłej są wszelkie uprawnienia w zakresie pogrzebu zmarłego. Zasadniczo, określając zakres podmiotowy tego dobra osobistego, wskazuje się na grupę osób najbliższych zmarłemu²⁴. Z kolei krąg podmiotów uprawnionych i obowiązanych do pochówku zwłok ludzkich wyznacza art. 10 ust. ustawy o cmentarzach.

Mając na względzie niedookreśloność pojęcia „grupy najbliższych zmarłemu osób”, Sąd Najwyższy uznał, że krąg tych osób (najbliższych zmarłemu) nie ogranicza się do tych

wskazanych w art. 10 ustawy o cmentarzach. Ustawa bowiem, jako norma prawa administracyjnego, chowanie i ekshumację zwłok reguluje pod kątem porządku publicznego, nie zaś ochrony dóbr osobistych osób dla zmarłego bliskich.

W opinii K. Matuszewskiego osoby wymienione w art. 10 ustawy o cmentarzach stanowią jedynie minimalny (podstawowy) zakres podmiotowy osób na pewno objętych ochroną wynikającą z dobra osobistego w postaci pamięci i kultu osoby zmarłej²⁵. Wydaje się jednak, że rozważania te można odnieść wyłącznie do uprawnień wynikających ze wspomnianego dobra osobistego w ogólności.

Sam zakres podmiotowy prawa do pochówku zwłok ludzkich (stanowiącego jeden z komponentów wspomnianego dobra osobistego) został określony w sposób precyzyjny. Stosownie do art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach prawo pochowania zwłok ludzkich przysługuje następującym grupom podmiotów:

- 1) pierwsza grupa (najbliższa rodzina zmarłego) – pozostały(a) małżonek(ka), krewni zstępni, krewni wstępni, krewni boczni do 4. stopnia pokrewieństwa, powinowaci w linii prostej do 1. stopnia;
- 2) druga grupa – właściwe organy wojskowe określone w przepisach wojskowych w odniesieniu do zwłok osób wojskowych zmarłych w czynnej służbie wojskowej, organy państwowe, instytucje i organizacje społeczne w odniesieniu do zwłok osób zasłużonych wobec państwa i społeczeństwa, pracodawca;
- 3) trzecia grupa – osoby, które dobrowolnie się do tego zobowiążą²⁶.

Przyjmuje się, że regulacja art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach nie określa katalogu osób uprawnionych do pochówku zwłok w taki sposób, który wskazuje na pierwszeństwo jednej osoby przed inną²⁷. Poglądy doktryny i judykatury zmierzają w kierunku stwierdzenia, że

²¹ Tekst jedn. DzU 2016, nr 0, poz. 887. Ustawa została powołana, ponieważ w dalszej części artykułu omówione będą unormowania dotyczące zasiłku pogrzebowego.

²² VII Ua 62/15, www.orzeczenia.ms.gov.pl.

²³ I UZP 5/10, OSNP 2011, nr 13–14, poz. 186.

²⁴ Por. wyrok Sądu Najwyższego z 31 marca 1980 r., II CR 88/80, Legalis.

²⁵ K. Matuszkiewicz, *Pamięć...*, op. cit., s. 1085.

²⁶ E. Darmorost, *Komentarz...*, op. cit.

²⁷ Ibidem.

ewentualną kolizję w wykonywaniu uprawnień do pochówku zwłok należy rozpatrywać w odniesieniu do danego stanu faktycznego. Zdaniem Sądu Najwyższego, w myśl art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach ustalającego kolejność osób uprawnionych do pochowania zwłok, prawo pochowania zwłok danej osoby przysługuje osobie wymienionej w dalszej kolejności (np. krewnym w linii bocznej) dopiero wtedy, gdy brak jest osoby wymienionej w bliższej kolejności albo gdy osoba ta prawa tego nie chce lub nie może wykonać²⁸.

Obowiązek sprawienia pochówku

Zwłoki niepochowane przez podmioty, o których mowa w art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach, bądź nieprzekazane publicznej uczelni medycznej albo publicznej uczelni prowadzącej działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych są chowane przez gminę właściwą ze względu na miejsce zgonu; w przypadku osób pozbawionych wolności zmarłych w zakładach karnych lub aresztach śledczych – przez dany zakład karny lub areszt śledczy, z wyjątkiem zwłok osób, które uwolniły się z zakładu karnego lub aresztu śledczego oraz osób, które przebywały poza terenem zakładu karnego lub aresztu śledczego, w szczególności w trakcie korzystania z zezwolenia na czasowe opuszczenie tego zakładu lub aresztu bez dozoru lub asysty funkcjonariusza Służby Więziennej (art. 10 ust. 3 ustawy o cmentarzach).

Z przytoczonego unormowania wynika zatem, że podmiotami obowiązany do sprawienia pochówku są: właściwa gmina bądź zakład karny lub areszt śledczy. Nie można zgodzić się z opinią wyrażoną w wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 22 października 2009 r.²⁹ jakoby norma zawar-

ta w art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach wskazywała osoby nie tyle uprawnione, co zobowiązane do pochówku. Z unormowań ustawowych wynika jasny podział na podmioty uprawnione do pochówku zwłok i na podmioty do tego obowiązane. Jeśli wskazane w art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach podmioty nie zrealizują swojego uprawnienia w zakresie pochówku, to obowiązek sprawienia go aktualizuje się po stronie gminy (art. 10 ust. 3 ustawy o cmentarzach).

Zgodnie z art. 17 ust. 1 pkt 15 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (dalej jako ustawa o pomocy społecznej)³⁰ do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym. Jest to świadczenie z zakresu pomocy społecznej o charakterze niepieniężnym, zaś samo prowadzenie cmentarza prawodawca traktuje się jako odmianę zaspokajania zbiorowej potrzeby wspólnoty zamieszkującej dane terytorium³¹.

Słusznie podniesiono w uzasadnieniu rozstrzygnięcia nadzorczego Wojewody Wielkopolskiego z dnia 24 kwietnia 2012 r.³², że *jedynym warunkiem realizacji przez Gminę obowiązku sprawienia pogrzebu osobie zmarłej jest niesprawienie pogrzebu przez osoby wymienione w art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych. Osoba taka nie musi zatem wykazywać szczególnych okoliczności stanowiących podstawę do zorganizowania pogrzebu przez Gminę. Wystarczy, że z tego uprawnienia nie skorzysta i nie dokona pochówku osoby zmarłej.*

Pogrzeb zwłok przekazanych uczelni na cele naukowe

W orzecznictwie opowiedziano się wyraźnie za możliwością sprawienia pogrzebu ciała przekazanego uczelni medycznej³³. Stwierdzo-

²⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 września 1972 r., II CR 353/72, OSNCP 1973, nr 6, poz. 109, LexisNexis nr 296303.

²⁹ II OSK 1620/08, Legalis.

³⁰ Tekst jedn. DzU 2016, nr 0, poz. 930.

³¹ W. Maciejko, [w:] W. Maciejko, P. Zaborniak, *Ustawa o pomocy społecznej*. Komentarz, LexisNexis, Warszawa 2010, s. 210 i n.

³² KN-I.4131.1.189.2014, Legalis.

³³ Por. uchwałę Sądu Najwyższego z 2 lutego 2011 r.

³⁴ Por. W. Ostaszewski, *Komentarz do art. 78 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych*, [w:] B. Gudowska, K. Ślebzak (red.), *Emerytury i renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych*. Komentarz, C.H. Beck, Warszawa 2013.

no, że sprawienie pogrzebu przez osoby najbliższe zmarłego oraz osoby, które się do tego zobowiązują, jest możliwe nie tylko w formie „pogrzebu symbolicznego” (chodzi o sytuacje wyraźnie określone prawnie, gdy mimo braku ciała uzasadnione jest przeprowadzenie uroczystości żegnających i upamiętniających zmarłego³⁴, np. przez złożenie do grobu osobistych przedmiotów donatora), czy też po odzyskaniu ciała od uczelni bądź też wspólnie z nią, lecz także przez złożenie do grobu szczątków zmarłego.

Zgodnie z § 8 ust. 3 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi³⁵ do pochowania szczątków, o których mowa w § 8 ust. 1 pkt 2 i 3 tego rozporządzenia, wymagane jest zaświadczenie stwierdzające ich pochodzenie wystawione odpowiednio przez lekarza zakładu opieki zdrowotnej lub lekarza wykonującego zawód w ramach indywidualnej praktyki lekarskiej, indywidualnej specjalistycznej opieki lekarskiej lub grupowej opieki lekarskiej.

W judykaturze³⁶ uznano, że np. włosy zmarłego (przechowywane czasem jako pamiątka rodzinna) są właśnie takimi szczątkami. Zatem w przypadku przekazania ciała do celów naukowych możliwy byłby pogrzeb owej części ciała, odłączonej od całości, pod warunkiem przedłożenia zaświadczenia stwierdzającego jego pochodzenie zgodnie z § 8 ust. 3 powyższego rozporządzenia. Byłaby wówczas mowa o pochówku, nie zaś o symbolicznej ceremonii pożegnania.

Warto dodać, że z art. 10 ust. 3 ustawy o cmentarzach nie wynika *expressis verbis* obowiązek uczelni sprawienia pochówku zwłok, które pozyskała na cele naukowe. Co więcej, moim zdaniem z omawianych przepisów nie sposób wywieść także tego typu uprawnienia po stronie uczelni. Art. 10 ust. 1 *in fine* ustawy o cmentarzach traktuje wszak o prawie „osób” do sprawienia pogrzebu zmarłemu, pod warunkiem dobrowolnego zobowiązania się do tego. Wydaje się, że na gruncie tej ustawy pojęcie „osoba” odnosi się wyłącznie do osób fi-

zycznych. Przykładowo art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy o cmentarzach odnosi się do składania ciał osób zmarłych, art. 8 ust. 2 tej ustawy – do zakazu dyskryminacji w grzebaniu zwłok ze względu na wyznanie osoby zmarłej, zaś art. 10 ust. 6 – do pisemnego oświadczenia osoby, która pragnie przekazać swoje zwłoki na cele medyczne.

Powołanych przepisów z pewnością nie można zastosować do osób prawnych, do których zgodnie z art. 12 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym³⁷ zaliczyć należy również uczelnie. Wątpliwe jest zatem, że ustawodawca jedynie w art. 10 ust. 1 *in fine* ustawy o cmentarzach przyjmuje owo szerokie rozumienie osoby, obejmujące osoby fizyczne i prawne.

Ponadto na gruncie art. 10 ust. 3 ustawy o cmentarzach równie dyskusyjne jest istnienie obowiązku gminy do pochowania zwłok donatora w razie niepochowania takich zwłok przez uczelnię bądź uprawnioną osobę, skoro przepis ten wprost stanowi, że gmina jest obowiązana do pochówku, o ile zwłok nie pozyskała uczelnia.

Widać wyraźnie, że trudno jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie, komu przysługuje uprawnienie, a kto ewentualnie zobowiązany byłby do pochowania zwłok donatora. Jest to o tyle istotne, że uczelnie na ogół organizują pochówki ciał pozyskanych na cele naukowe, gdy skończą je eksploatować. Jest to często gwarantowane donatorowi, nim podejmie decyzję o sformułowaniu stosownego oświadczenia.

Zasilek pogrzebowy w przypadku przekazania zwłok na cele naukowe

Mimo istniejących wątpliwości co do uprawnień i obowiązków w zakresie pochówku zwłok przekazanych na cele medyczne, należy odpowiedzieć na pytanie, komu w razie sprawienia takiego pogrzebu będzie przysługiwał zasilek pogrzebowy. Zasilek ten jest jednorazowym świadczeniem, który ma zabezpie-

³⁵ DzU nr 153, poz. 1783 z późn. zm.

³⁶ Por. uchwałę Sądu Najwyższego z 2 lutego 2011 r.

³⁷ Tekst jedn. DzU 2012, nr 0, poz. 572 z późn. zm.

czać ziszczenie się ryzyka śmierci i związanej z nią konieczności sprawienia pogrzebu³⁸. Przysługuje on w razie śmierci: ubezpieczonego, osoby pobierającej emeryturę lub rentę, osoby, która w dniu śmierci nie miała ustalonego prawa do emerytury bądź renty, lecz spełniała warunki do jej uzyskania i pobierania, członkowi rodziny (wskazanemu w art. 77 ust. 2 ustawy emerytalnej) ubezpieczonego, emeryta bądź rencisty (art. 77 ust. 1 ustawy emerytalnej)³⁹.

Zgodnie z art. 78 ustawy emerytalnej zasiłek pogrzebowy przysługuje osobie, która pokryła koszty pogrzebu, a także pracodawcy, domowi pomocy społecznej, gminie, powiatowi, osobie prawnej kościoła lub związku wyznaniowego, jeżeli pokryły koszty pogrzebu. W razie poniesienia kosztów pogrzebu przez więcej niż jedną osobę lub podmiot, o którym mowa w art. 78 ust. 2 ustawy emerytalnej, zasiłek ulega podziałowi między te osoby lub podmioty – proporcjonalnie do poniesionych kosztów ceremonii (art. 78 ust. 3 ustawy emerytalnej).

Ustawodawca zasiłkowy nie zdefiniował nie tylko pojęcia „pogrzeb”, ale nie określił również, jakie wydatki poniesione w związku z organizacją pogrzebu zalicza się do ustawowej kategorii „kosztów pogrzebu”. Doktryna prawa ubezpieczeń społecznych odwołuje się w tym zakresie do dorobku orzecznictwa i doktryny prawa cywilnego, odnoszącego się do art. 446 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny⁴⁰. Wskazuje się zatem, że do kosztów pogrzebu należą koszty bezpośrednio z nim związane (przewóz zwłok, nabycie trumny, zakup miejsca na cmentarzu itp.), jak również wydatki odpowiadające zwyczajom danego środowiska (m.in. koszt postawienia nagrobku, wydatki na wieńce i kwiaty, koszty

zakupu odzieży żałobnej czy wydatki na poczęstunek w czasie stypy)⁴¹.

Co ważne, z brzmienia art. 78 ustawy emerytalnej wyprowadza się wniosek, że zasiłek pogrzebowy przysługuje w razie sprawienia pogrzebu w ogólności, a nie tylko pochówku⁴². W judykaturze ugruntowało się stanowisko⁴³, że wobec niezdefiniowania przez ustawodawcę zasiłkowego pojęcia „pogrzeb”, możliwe jest nabycie prawa do zasiłku pogrzebowego także w wypadku poniesienia kosztów pogrzebu symbolicznego, ponieważ oddziela się od siebie kwestię pochówku zwłok ludzkich w rozumieniu art. 10 ustawy o cmentarzach i sprawienie pogrzebu jako elementu pamięci i kultu osoby zmarłej.

Rozważenia wymaga, jakiemu podmiotowi i w jakiej wysokości będzie przysługiwało prawo do zasiłku pogrzebowego w przypadku poniesienia kosztów pogrzebu zwłok przekazanych uczelni na cele naukowe. W razie sprawienia pogrzebu symbolicznego bądź też pochówku szczątków zwłok (czyli np. wspomnianego pukla włosów) przez członka rodziny (wskazanego w art. 77 ust. 2 ustawy emerytalnej) ubezpieczonego, emeryta bądź rencisty wypłaca się zasiłek w pełnej wysokości 4000 zł (zgodnie z art. 80 ustawy emerytalnej).

Z kolei w razie poniesienia kosztów takiej ceremonii przez inną osobę niż wspomniany członek rodziny ubezpieczonego, emeryta bądź rencisty, pracodawcę, dom pomocy społecznej, gminę, powiat, osobę prawną kościoła lub związku wyznaniowego, zasiłek pogrzebowy przysługuje w wysokości udokumentowanych kosztów pogrzebu, nie wyższej jednak niż określonej w art. 80 ustawy emerytalnej (art. 79 ust. 1 ustawy emerytalnej).

³⁸ Por. I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 288; W. Ostaszewski, *Komentarz do art. 77...*, op. cit.

³⁹ Wskazuje się, że art. 77 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS ustala swego rodzaju zakres ryzyka kosztów pogrzebu (I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia...*, op. cit., s. 288).

⁴⁰ Tekst jedn. DzU 2016, nr 0, poz. 380 z późn. zm. Por. M. Bartnicki, op. cit., s. 297.

⁴¹ Por. A. Cisek, P. Machnikowski, *Komentarz do art. 446 k.c.*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2014. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lipca 1967 r., I CR 81/67, OSNC P 1968, nr 3, poz. 48. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 1969 r., II PR 641/68, OSNC P 1970, nr 2, poz. 33. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 1981 r., II CR 600/80, Legalis. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 stycznia 1982 r., II CR 556/81, Legalis.

⁴² Tak W. Ostaszewski, *Komentarz...*, op. cit.

⁴³ Por. uchwałę Sądu Najwyższego z 2 lutego 2011 r.

Natomiast jeżeli pogrzeb organizowany był na koszt państwa, organizacji politycznej lub społecznej, lecz wskazani członkowie rodziny ubezpieczonego, emeryta bądź rencisty ponieśli również część jego kosztów, przysługuje im zasiłek w wysokości określonej w art. 80 ustawy emerytalnej (art. 79 ust. 2 ustawy emerytalnej).

Inaczej kwestia przysługiwania zasiłku pogrzebowego wygląda w przypadku pochowania takich zwłok przez uczelnię, która je pozyskała. Wymaga zaakcentowania, że *de lege lata* uczelnia ta nie ma ani wyraźnego uprawnienia, ani obowiązku sprawienia pochówku ciała.

Jak zauważył Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 23 czerwca 2009 r.⁴⁴, przepisy art. 78–79 ustawy emerytalnej wprowadzają zasadę wypłaty zasiłku pogrzebowego lub zwrotu kosztów pogrzebu w udokumentowanej wysokości oprócz bliskich także dla osób „obcych”, rozumiejąc przez to osoby fizyczne bez jakiegokolwiek ich różnicowania, oraz dla wymienionych enumeratywnie podmiotów (art. 78 ust. 2 ustawy emerytalnej) – pracodawca, dom pomocy społecznej, gmina, powiat, osoba prawna kościoła lub związek wyznaniowy. Sąd ten zauważył, że użyte w art. 78 ust. 1 ustawy emerytalnej pojęcie „osoba” odnosi się wyłącznie do wszystkich osób fizycznych.

Z kolei art. 78 ust. 2 ustawy emerytalnej obejmuje swym zakresem podmiotowym wyłącznie jednostki organizacyjne. Zdaniem Sądu, *gdyby art. 78 ust. 1 miał dotyczyć również osób prawnych, nieuzasadnione byłoby wyłączenie niektórych z nich do odrębnej regulacji (art. 78 ust. 2). [...] Należy zatem stwierdzić, że krąg uprawnionych do zasiłku pogrzebowego jest zamknięty i ogranicza się do osób fizycznych (art. 78 ust. 1) oraz podmiotów enumeratywnie wskazanych w art. 78 ust. 2*⁴⁵.

Ponadto, jak wnioskuje się z art. 79 ust. 2 ustawy emerytalnej, podmiotami wyłączonymi z możliwości ubiegania się o zasiłek pogrzebowy są Skarb Państwa oraz organizacje polityczne i społeczne (chyba że występują w charakterze pracodawcy)⁴⁶. Oznacza to, że uczelnia,

mimo posiadania osobowości prawnej, nie została objęta zakresem podmiotowym art. 78 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej, a zatem jeżeli poniesie koszty pogrzebu pozyskanych przez siebie na cele medyczne zwłok, nie będzie przysługiwał jej zasiłek pogrzebowy.

Zastanawiające jest, czy w razie dokonania pochówku zwłok donatora przez uczelnię, której uprawnienia i obowiązki w tym zakresie budzą uzasadnione wątpliwości, ma ona roszczenie zwrotne o zapłatę kosztów tej ceremonii wobec gminy, na której w ostateczności ciążyłby obowiązek pochówku takiej osoby.

Wniosek taki można by wyprowadzić z analizy skąpego w tym zakresie orzecznictwa. Mianowicie zdaniem Sądu Apelacyjnego w Warszawie⁴⁷ sprawienie pogrzebu osobie niewymienionej w art. 77 ust. 1 ustawy emerytalnej (czyli po której, w razie jej śmierci, zasiłek pogrzebowy nie przysługuje), nie zdejmuje z gminy generalnego obowiązku poniesienia kosztów takiego pogrzebu. Wyrażono również pogląd, że gmina zobligowana jest do pokrycia tych wydatków w takiej wysokości, w jakiej poniosłaby je, gdyby sama sprawiała pogrzeb⁴⁸.

Wydaje się, że uwagi te należy odnieść także do sytuacji, w której uczelnia pokrywa koszty pogrzebu pozyskanych zwłok, niezależnie od tego, czy po takiej osobie przysługiwał zasiłek pogrzebowy. Jest to uzasadnione również dlatego, że w przypadku sprawienia pogrzebu przez gminę przewidziano *expressis verbis* zwrot kosztów takiej ceremonii. W myśl bowiem art. 96 ust. 3 ustawy o pomocy społecznej w przypadku pokrycia kosztów pogrzebu przez gminę poniesione wydatki podlegają zwrotowi z masy spadkowej, jeżeli po osobie zmarłej nie przysługuje zasiłek pogrzebowy.

Tymczasem, jak udowodniono, dla uczelni nie wynika bezpośrednio z żadnego aktu prawnego prawo do zwrotu poniesionych przez nią kosztów sprawienia pogrzebu. Nie jest to jednak kwestia pozbawiona kontrowersji. Z brzmienia przytaczanych przepisów wolno wywieść także, że wraz z przekazaniem zwłok do celów badawczych żaden podmiot

⁴⁴ II BU 26/08, Legalis.

⁴⁵ Podobnie Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2010 r., I UK 222/10, Legalis.

⁴⁶ M. Bartnicki, op. cit., s. 300.

⁴⁷ Wyrok Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 13 lutego 2003 r., III AUa 1552/01, Legalis.

⁴⁸ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 10 listopada 1999 r., I SA 1046/99, Legalis.

nie ma obowiązku ich pogrzebania, a ewentualne ceremonie pożegnalne są wyrazem dobrej woli osób zmarłemu najbliższych czy uczelni medycznej.

Podsumowanie

Ustawodawca przewiduje dwa tryby przekazania zwłok uczelni na cele medyczne – wnioskowy i donacji ciała. Jednak unormowania ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych oraz rozporządzenia w sprawie trybu i warunków przekazywania zwłok do celów naukowych są nie dość precyzyjne.

Po pierwsze, wzmiankowane rozporządzenie powinno przewidywać obligatoryjne elementy oświadczenia donatora. Wydaje się, że powinny one zostać ujednocicone, aby zarówno ułatwić pozyskiwanie ciał przez placówki naukowe, jak i zapewnić skuteczność realizacji woli zmarłego. Ustawowe regulacje donacji nie są w wystarczającym stopniu szczegółowe, skoro uczelnie samodzielnie regulują kwestie formalne pozyskiwania przez nie ciał. Obecne unormowania budzą jednak uzasadnione wątpliwości pod względem praktycznym.

Po drugie, powinna zostać unormowana kwestia pochówku zwłok przekazanych uczelni. Z ogólnej zasady zachowania szacunku należnego ciału zmarłego człowieka wynika, że stosowne pożegnanie wypada również zapewnić osobie, której zwłoki są używane jako materiał badawczy. Brak wyraźnego ustawowego uregulowania pogrzebu takiej osoby trzeba ocenić jednoznacznie ujemnie. Nawet uznając, że pogrzeb taki nie zawsze jest konieczny czy zasadny, ze względu np. na nadmierną eksploatację zwłok przez naukowców, ustawodawca

winien przewidzieć nie tyle obowiązek sprawienia takiego pogrzebu, co wyraźne uprawnienie po stronie uczelni i bliskich zmarłego.

Jakkolwiek twierdzenia o możliwości urządzięcia ceremonii pożegnania donatora wyrażane są tak w piśmiennictwie, jak i w judykaturze, dokładne unormowanie tej kwestii w drodze ustawy wykluczyłoby wątpliwości co do przysługiwania zasiłku pogrzebowego czy innych świadczeń z tytułu poniesienia jej kosztów.

Po trzecie, zmiana regulacji pogrzebu takich zwłok powinna nieść za sobą nowelizację przepisów o zasiłku pogrzebowym. W takiej sytuacji należałoby rozszerzyć katalog jednostek organizacyjnych uprawnionych z tytułu poniesienia kosztów pogrzebu o uczelnie lub w inny sposób określić, jaki podmiot obciąża koszty takiego pogrzebu, co rozwiązałoby kwestię dochodzenia ewentualnego ich zwrotu.

Po czwarte, wyłącznie *de lege ferenda* rozważać można przekazanie zwłok na cele naukowe w innym trybie, niż wskazane w ustawie o cmentarzach i chowaniu zmarłych. W obecnym stanie prawnym nie jest możliwe wyrażenie takiej zgody przez np. członka najbliższej rodziny zmarłego.

Wydaje się, że skoro takim osobom – co do zasady – przysługuje prawo do decydowania o pogrzebie zmarłego i to one są uprawnione do kultu i pamięci owej osoby, powinny mieć również możliwość przekazania jej ciała danej uczelni. Mając jednak na względzie, że nie jest to kwestia pozbawiona wątpliwości moralnych i jest ściśle powiązana z uprawnieniami wynikającymi z dóbr osobistych szerokiego grona osób, wprowadzenie takiej możliwości wydaje się wciąż nader kontrowersyjne.

LITERATURA

- Antonów K. (red.), *Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007.
- Bartnicki M. [w:] K. Antonów (red.), *Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007, s. 299.
- Bieniek B., *Zasiłek pogrzebowy*, [w:] B. Bieniek, A. Bieranowski, J. Ignaczewski, *Mażeńskie prawo majątkowe. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2008.
- Boratyńska M., *Wolny wybór. Gwarancje i granice prawa pacjenta do samodecydowania*, Instytut Problemów Ochrony Zdrowia, Warszawa 2012.
- Cisek A., P. Machnikowski, *Komentarz do art. 446 k.c.*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2014.
- Darmorost E., *Komentarz do art. 10 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych*, [w:] *Ustawa o cmentarzach i chowaniu zmarłych. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2014.
- Dunaj B. (red.), *Słownik współczesnego języka polskiego*, Wilga, Warszawa 1996.
- Gniewek E., Machnikowski P. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2014.
- Gudowska B., Ślebzak K. (red.), *Emerytury i renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2013.
- Jędrasik-Jankowska I., *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

Maciejko W., [w:] W. Maciejko, P. Zaborniak, *Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2010, s. 210 i n.
Matuszewicz K., *Pamięć i kult osób zmarłych jako autonomiczne dobro osobiste*, „Monitor Prawniczy” 2012, nr 20.
Morciniak P., *Ludzkie zwłoki jako obiekt badawczy: dowolność działań czy normowanie?*, „Diametros” 2009, nr 19.
Ostaszewski W., *Komentarz do art. 78 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych*, [w:] B. Gudowska, K. Ślebzak (red.), *Emerytury i renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2013.
Sobolewski P., *Testament życia*, [w:] M. Safjan (red.), *Prawo wobec medycyny i biotechnologii. Zbiór orzeczeń z komentarzami*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.

STRONY INTERNETOWE

<http://www.katedra-anatomii.cm-uj.krakow.pl/?q=donacje>, pobrano 25.12.2015.

AKTY PRAWNE

Ustawa z dnia 31 stycznia 1952 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (tekst jedn. DzU 2015, poz. 2126 z późn. zm.).
Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. DzU 2016, nr 0, poz. 380 z późn. zm.).
Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn. DzU 2016, nr 0, poz. 887).
Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn. DzU 2016 r., nr 0, poz. 930).
Ustawa z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (tekst jedn. DzU 2015, nr 0, poz. 793 z późn. zm.).
Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst jedn. DzU 2012, nr 0, poz. 572 z późn. zm.).
Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi (DzU 2001, nr 153, poz. 1783 z późn. zm.).
Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 30 lipca 2009 r. w sprawie trybu i warunków przekazywania zwłok do celów naukowych (DzU 2009, nr 129, poz. 1067).

ORZECZNICTWO

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2011 r. (I UZP 5/10, OSNP 2011, nr 13–14, poz. 186).
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lipca 1967 r. (I CR 81/67, OSNCP 1968, nr 3, poz. 48).
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 1969 r. (II PR 641/68, OSNCP 1970, nr 2, poz. 33).
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 września 1972 r. (II CR 353/72, OSNCP 1973, nr 6, poz. 109, LexisNexis nr 296303).
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 1980 r. (II CR 88/80).
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 1981 r. (II CR 600/80).
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 stycznia 1982 r. (II CR 556/81).
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 czerwca 2009 r. (II BU 26/08).
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2010 r. (I UK 222/10).
Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 10 września 1999 r. (I SA 1046/99).
Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 22 października 2009 r. (II OSK 1620/08).
Wyrok Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 13 lutego 2003 r. (III AUa 1552/01).
Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 23 lipca 2015 r. (VII Ua 62/1).

INNE AKTY

Rozstrzygnięcie nadzorcze Wojewody Wielkopolskiego z dnia 24 kwietnia 2012 r. (KN-I.4131.1.189.2014).
Zarządzenie nr 27/2012 Rektora Śląskiego Uniwersytetu Medycznego z dnia 20 lutego 2012 r., stanowiące załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 8/2010 Rektora Śląskiego Uniwersytetu Medycznego z dnia 27 stycznia 2010 r.
Zarządzenie nr 88/2008 Rektora Uniwersytetu Medycznego w Lublinie z dnia 21 listopada 2008 r. w sprawie wprowadzenia w Uniwersytecie Medycznym w Lublinie Programu Świadomej Donacji.

Conveyance of the corpse to the academy for research vs. funeral and death grant

PIOTR DOBROWOLSKI

Master's Degree in Law obtained at the University of Wrocław

SUMMARY: *This paper is concerned with the conveyance of the corpse to academies for research purposes. The study is to present procedures of the conveyance of the corpse for the aim in question. It also discusses hypothetically the possibility of the funeral of the corpse which was earlier conveyed to the academy as there is a lack of statutory regulation on that matter. In addition, the study presents the variety of issues associated with a death grant due to costs of a funeral of the conveyed corpse. In particular, the emphasis is put on the weaknesses of current legislative solution. The paper includes amendments proposed with a view to improving this vulnerable state of affairs.*

KEY WORDS: *conveyance of the corpse to the academy for research, body donation for research, death grant, funeral*